

СВОЄРІДНІСТЬ ХУДОЖНЬОГО МЕТОДУ МАЙКЛА КАННІНГЕМА В РОМАНІ «ГОДИНИ»

Наприкінці ХХ століття в США і Англії спостерігається значне зростання інтересу до літературного феномену Вірджинії Вулф. Одним з типових проявів цієї тенденції є використання письменниками – постмодерністами мотивів її творчості і фактів біографії. Найяскравішим прикладом є роман Майкла Каннінгема «Години».

Сучасний американський письменник Майкл Каннінгем у романі «Години» (1998) довів «життєвість» твору В.Вулф «Місіс Делловей», актуалізував його проблематику та функціональність композиційних принципів. Сенсаційний роман М.Каннінгема було визнано кращою книжкою року за рейтингами багатьох відомих видань («Нью-Йорк Таймс», «Лос Анджелес Таймс» тощо), а автора нагороджено Пулітцерівською премією.

Твір є зразком роману поліфонічного типу, який об'єднує образи, прийоми, мотиви та стилі, запозичені з різних культур і епох для створення нових смислів. В якості основної сюжетної лінії Майкл Каннінгем використовував «Місіс Делловей» – один з найвідоміших романів модерністської британської письменниці Вірджинії Вулф. Письменник наслідує ідею значущості одного вихопленого з життя дня, але поступово розгортає її у трьох сюжетних лініях, однією з героїнь яких стає сама Вірджинія Вулф. З метою увиразнення творчої особистості письменниці автор ретельно опрацьовував біографічні та літературно-критичні матеріали (у «Нотатках про джерела» він зазначає, що підійшов досить виважено до зображення персонажів із оточення місіс Вулф, які мають реальних прототипів, і наводить перелік використаних праць) [8, 3].

Можна стверджувати, що роман В.Вулф став робочою моделлю, яку М. Каннінгем відтворює в параметрах композиційної побудови «Годин», послуговуючись принципами проектування одного образу на кількох персонажів, розробляючи окремі деталі та чергуючи плани оповіді. Крізь вишукане плетиво фрагментарної оповіді постають художньо-стильові стратегії модерного психологічного роману. Водночас відповідно до канонів постмодернізму, М. Каннінгем веде гру з читацьким очікуванням, насичує текст несподіваними поворотами сюжету й розв'язками, суголосними подекуди рівню масової літератури. Численні інтертекстуальні зв'язки між романом «Години» і творами Вулф змушують читача активно долучатися до процесу творчого сприйняття тексту.

Варто звернути увагу й на такий аспект творчого пошуку Каннінгема, як відтворення часу, що був одним із основних і для Вірджинії Вулф. Навіть назву роману «Години», що, як зазначала К. Генієва, відображала «важливість проблеми часу (лінійного, механічного та багатовимірного, психологічного) для всієї оповідної структури роману», він запозичує в англійської письменниці (за початковим задумом так мав називатися роман В.Вулф) [4, 11]. У неї ж запозичує Каннінгем і концепцію «психологічного» часу персонажів, що розгортається в їхніх ремінісценціях; водночас «механічний» час, означений у «Місіс Делловей» передзвоном Біг Бена, змінює маркування американського письменника, можливо, щоб не перенасичувати текст. Місіс Вулф постійно переймається питаннями, пов'язаними з часом: то її цікавить розклад руху потягів до Лондона, то година, коли має приїхати сестра. Місіс Браун стурбована тим, чи вистачить часу, щоб «утекти» з міста, повернутись, забрати дитину від сусідки і спекти інший пиріг, поки чоловік працює. Місіс Делловей тримає на контролі час доставки продуктів, нагадує іншим про «вечірку о п'ятій» [8, 200]. Час у Каннінгема стає тією субстанцією, що міцно прив'язує людей до реальності. Сприйняття часу як одностороннього руху служить водночас і для розмежування норм функціонування свідомості та божевілля. Каннінгем чутливо сприймає модерну рецепцію художнього часу Вулф, адже американській традиції модернізму близька ідея часової поліфонії, що засвідчує відомий вислів В.Фолкнера: «Минуле фактично не існує як деяке «було», воно перейшло в «є». Минуле в кожному чоловікові, у кожній жінці, у кожному моменті» [5, 25]. Водночас концепція часу в романі Каннінгема «Години» – це відхід від традицій Вірджинії Вулф, зумовлений іншими естетичними вимогами. Домінанта прискореного руху часу, коли одна подія стрімко перетікає в іншу, змусила автора збільшити тривалість «моменту» бачення Вулф. Як зазначить наприкінці роману Клариса Боган: «There's just this for consolation: an hour here or there when our lives seem, against all odds and expectations, to burst open and give us everything we are ever imagined, though everyone but children knows these hours will inevitably be followed by others, far darker and more difficult» [8, 225].

До пошуку інтертекстуальних паралелей стимулює читача збереження моделі хронотопу. Як і англійська письменниця, Каннінгем визначає рік і місце події кожного плану оповіді: для

Вірджинії Вулф, героїні його роману, це 1923 рік (у пролозі згадується також фатальний для письменниці 1941 рік), Річмонд, передмістя Лондона; для Лори Браун – 1949 рік, Лос-Анджелес; для Клариси Воган – кінець XX століття (можливо, судячи з віку Клариси та Річарда, 1999 рік), Нью-Йорк. Сюжетні колізії трьох планів оповіді об'єднує роман «Місіс Делловей», задум якого полонив творчу уяву головної героїні «Годин». У центральному образі свого твору вона прагне художньо реалізувати власні потреби (любов до Лондона, кохання до дівчини тощо). Проблеми, порушені в «Годинах», пов'язані з основними темами творчості Вулф, центральна з яких – тема смерті. Відчуття смерті як порятунку й подвигу постійно супроводжувала письменницю. Усе життя вона боролася з хворобою, переживаючи один психічний розлад за іншим, але зрештою добровільно полишила світ. Саме цей епізод відтворив Каннінгем у пролозі до свого твору. Самогубство місіс Вулф подається тут як свідомий вчинок людини, що балансує між двома світами й розуміє абсурдність і неможливість такого існування.

Роман М.Каннінгема орієнтований на елітарного читача, який органічно сприймає розвиток і трансформацію модерного дискурсу. Письменник розробляє теми, тип конфлікту і хронотопу, що становить основу «Місіс Делловей». Численні інтертекстуальні зв'язки між романом «Години» і творами Вулф змушують читача активно долучатися до процесу творчого сприйняття тексту. «Години» – це роман про роман, на сторінках якого пишеться, читається та проживається життя не лише персонажів твору англійської письменниці. М.Каннінгем замикає коло «письменник – персонаж – читач», чутливо поєднавши практики модерного та постмодерного експерименту.

Список використаних джерел

1. Бахтин М.М. Формы времени и хронотопа в романе // Бахтин М.М. Вопросы литературы и эстетики. М. : Художественная литература, 1975. – 414 с.
2. Валгина Н.С. Теория текста: Учебное пособие / Валгина Н.С. – М. : Мир книги, 1998. – 210 с.
3. Волохова Е.С. Поэтика акториального повествования (Роман Майкла Каннингема «Часы»): Дис. ... канд. филол. наук. Нижний Новгород. 2005. – 197 с.
4. Гениева Е.Ю. Mrs. Dalloway / Woolf V. Mrs. Dalloway and Essays. – М. : Радуга, 1984. – 311 с.
5. Жлуктенко Н.Ю. Английский психологический роман XX века / Н.Ю. Жлуктенко. – К. : Вища школа, 1988. – 245 с.
6. Рижкова В. В. Реалізація категорії інтертекстуальності в американському художньому тексті XIX–XX століть : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / В. В. Рижкова. – Харків, 2004. – 35 с.
7. Форстер Э.М. Избранное / Э.М. Форстер. – Ленинград : Художественная литература, 1977. – 302 с.
8. M. Cunningham. The Hours / M. Cunningham. – New York: Farrar, Straus and Giroux. 1998. – 230 p.

Анотація. У статті розглядається такий аспект творчого пошуку Каннінгема, як відтворення часу та інтертекстуальні паралелі з хронотопом роману В. Вулф «Місіс Делловей». М. Каннінгем став творцем особливої атмосфери в американській літературі, властивій письменникам «потому свідомості» – сплетення модернізму, реалізму й постмодернізму.

Ключові слова: хронотоп, постмодернізм, інтертекстуальні паралелі, модернізм, ремінісценції, модерний дискурс.

Summary. Michael Cunningham's novel has an epigraph from Virginia Woolf's diary entry for 30 August 1923, when she was at work on her fourth novel, Mrs Dalloway. This work in progress still has her provisional title, «The Hours», which Cunningham has duly taken for his own book. It is the first sign of his activity of imitation. In the prologue of The Hours we are asked to imagine, as if from her point of view, the day of Virginia Woolf's suicide. But this is not a fictionalisation of her life and death; it is an imitation – a reworking – of her novel, Mrs Dalloway. Cunningham gives you every chance to hear his echoes of Woolf's style: the whimsical similes, the rueful parentheses, the luminous circumstantial detail. And the narrative method is a homage to Woolf's novel. Each section imitates Mrs Dalloway by being restricted to the events of a single day, and follows the stream of one consciousness, only to leave it, for a sentence or a paragraph, for another. Though each section of Cunningham's novel concentrates on one of its three leading characters, the narrative can always shift between different consciousnesses. The three main characters in The Hours search for meaning in their lives and evaluate suicide as a way of escaping the problems they face. Virginia, Clarissa, and Laura are incredibly sensitive and perceptive to the world around them. Each moment causes them to critically evaluate how they feel about living, so they constantly consider suicide as a way of evading the oppressive aspects of their lives. On the

day explored by The Hours, Virginia Woolf tries to decide whether to have her character, Clarissa Dalloway, kill herself at the end of her book. We know that Virginia eventually ends her own life, so her deliberations about Clarissa partly reflect her own personal struggle with the idea of suicide.

Key words: *chronotop, postmodernism, intertextual parallels, modernism, reminiscence, modern discourse.*

Отримано: 11 серпня 2017 р.

УДК 821.161.2:2-287''10/12''

Т. В. Сивець

ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧИЙ АНАЛІЗ ХРИСТИЯНСЬКОГО КОНЦЕПТУ «ВІРА» В ПРОПОВІДНИЦЬКОМУ ДИСКУРСІ КИЇВСЬКОЇ РУСІ

Світова, а отже, і українська література є дисипативною системою, яка постійно розвивається та породжує нові смисли у розв'язанні давно поставлених літературознавчих проблем. Пошук їх вирішення часто криється у досліджених методах та підходах теорії літератури, а інколи неможливий без інтердисциплінарного комбінування класичних та новітніх концепцій.

Останнім часом вчені-літературознавці почали ретельно вивчати концептуальний аналіз, його особливості в застосуванні до інтерпретації художніх зразків. І хоча існує досить значна база лінгвокультурологічних та лінгвокогнітивних розвідок у цьому напрямку, але дослідники літератури ще не мають конкретного уніфікованого визначення концепту й концептуального аналізу, специфікації його застосування, остаточного відокремлення критеріїв аналізу від лінгвістики. Натомість маємо інтерференцію культурологічних та філософських визначень, які домінують у визначенні концепту з літературознавчої точки зору та допомагають охарактеризувати його особливості саме в цьому руслі.

Серед останніх розвідок, присвячених проблематиці концепту, можемо виокремити праці лінгвістів (Ю. Шамаєва, Т. Шваб, М. Юценко, Є. Лисицька, Н. Болдирьов, М. Скаб, Ю. Белозьорова, Т. Луньова, С. Нікітіна) лінгвокультурологів (А. Кисельова, Г. Огаркова, Н. Болотнова, С. Воркачов, Л. Грузберг, В. Карасик, І. Тарасова), філософів (Т. Андреева, А. Карпенко, О. Горкуша, В. Стець, Т. Труш, Г. Валенса) та літературознавців (С. Неретіна, Н. Абрамкіна, О. Когановська, Т. Бовсунівська, А. Башук, Т. Лавренко, М. Маркова, Л. Бутакова, Н. Арлаускайте, В. Зусман, В. Маслова, Т. Левченко, М. Володарська).

А. Мартинюк подає дуже широкий спектр передісторії та визначення концепту як особливого конструкту свідомості, визначаючи його як мінімальну структурну одиницю знання [7, 38]. Цікаво, що концепт своїми витокami пов'язаний із добою західноєвропейського Середньовіччя. Основоположником вважають П'єра Абеляра – французького філософа та богослова, який співвідносив концепт із окремими смислами Святого Письма, витлумачував їх, а індивідуальні форми так званого «схоплювання змісту» і були асоціативною підставою для кореляції смислу та окремого висловлювання. Зауважимо, що богослов апелював до логіко-лінгвістичної категорії філософського значення, у якому світ думки переходив до світу буття. А результатом ставав певний викривлений образ дійсності.

Пострадянська лінгвістика знову звертається до дефініції «концепт», яку вводить у 1928 році С. Аскольдов статтею «Концепт і слово». Тепер знаковим для дослідника видається не логіко-лінгвістична природа терміна, а семіотична. Замість процесу співставлення з'являється акцент на субституції словесного знака.

Сучасна когнітивна лінгвістика об'єднала декілька напрямків дослідження, які А. Мартинюк розділив у дві групи на підставі стилю мислення – репрезентаційного та діяльнісного. Кожен із цих стилів мислення включає напрями. Так, наприклад, репрезентаційний, що формується на основі досвіду у віддзеркаленні суб'єкт-об'єктного реального світу, включає 3 напрями: онтологічний, гносеологічний, експерієнціальний. Натомість, діяльнісний характеризується однойменним напрямом, що виникає в процесі інтерактивної дискурсивної взаємодії суб'єктів та є динамічною сутністю. Онтологічний напрям представлений чотирма підходами: символічно-комп'ютаційний, семантико-когнітивний, логічний, логіко-психологічний. Гносеологічний напрям репрезентує себе п'ятьма векторами: культурологічний, філософсько-культурологічний, когнітивно-поетологічний, когнітивно-культурологічний та лінгво-культурологічний. Діяльнісний складається лише з двох напрямків: психологічний та дискурсивний [7, 39]. Відтак, можемо зробити висновок, що для концептуального літературознавчого аналізу актуальними видаються